

KUL PÅ (H)JUL

2011

**Tre snabba
frågor om
julen**

**Traditionell
juldikt**

**Lös ett
korsord**

**Lär dig jul-
ord på andra
språk**

**Besök på
julkonsert**

**Laga lite
julgodis**

God Jul
&
Gott Nytt År
önskar
FRANZÉN*gruppen*

Vi har gjort denna tidning:

Stina Palm

Martin Risberg

Kristina Ersson

Gudrun Bergström

Malin Stenberg

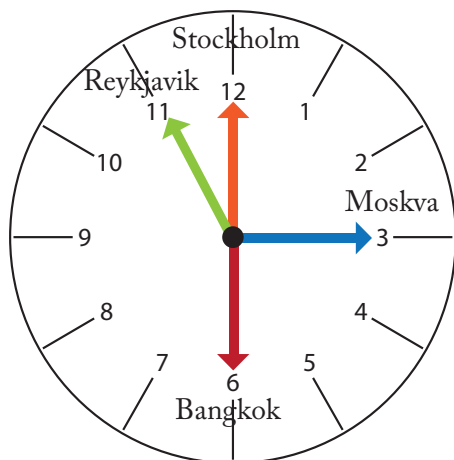
Charlotte Ämting

NYÅRSFIRANDE VÄRLDEN ÖVER

Jorden är indelad i många tidszoner. Därför skiljer det många timmar mellan det land som firar in det nya året först och de som gör det sist.

Island ringer in det nya året 1 timme före Sverige

I Sverige ringer vi in det nya året 1 timme efter Island, som ligger så långt bort

Ryssland är stort och indelat i flera tidszoner. Moskva ringer in det nya året 3 timmar efter Sverige

Det populära turistmålet Thailand firar nyår 6 timmar efter Sverige

Julbocken - från asatiden till nu

Julbocken är en gammal julsymbol, faktiskt en av Sveriges äldsta. Bocken har haft olika funktioner och det har lepts olika lekar.

Till exempel gick man till och med 1800-talet runt bland gårdarna och spelade teater eller sjöng, någon var klädd till bock. Som tack för uppträdandet fick de mat och dryck till en fest i mellandagarna.

Symbolen fanns troligtvis kvar från asatron och åskguden Tors vagn som drogs av två bockar, Tanngnjóstr och Tanngrisnir.

Ibland ställdes julbocken in under bordet och fick mat från julbordet. Julbocken kunde också i smyg ställas in hos grannarna. Då skulle den som fått bocken lämna tillbaka den i smyg. Vad som hände annars är oklart.

På 1800-talet klädde någon av männen i hemmet ut sig till bock och delade ut julkappar.

Numera är julbocken en prydnad i närheten av granen. I finskan heter jultomten joulupukki (julbocken).

Text: Stina Palm

God jul och gott nytt år på olika språk

Glædelig Jul og
gott nytår

Zalig Kerstfeest en
Gelukkig nieuw jaar

HYVÄÄ JOULUA/HAUSKAA JOULUA
JA ONNELLISTA UUTTA VUOTTA

JOYEUX NOËL ET
BONNE ANNÉE!

Gleðileg Jól og
Farsælt Komandi ár!

Merry Christmas And
A Happy New Year

*Merry Christmas
And
A Happy New Year*

Fröhliche Weihnachten und
ein glückliches Neues Jahr!

Feliz Navidad y
Próspero Año Nuevo

Jultomten i olika länder

Julenissen

Jolasveinn

Santa Claus

Julemanden

Weihnachtsmann

PÈRE NOËL

Father Christmas

JOULUPUKKI

Kerstman

Gammaldags pepparkaksdeg

3 kaffekoppar eller 350 gram strösocker
1/2 kaffekopp eller 100 gram sirap
1 kaffekopp eller 130 g vatten
1 msk bikarbonat
2 1/2 hekto smör
1 tsk kanel
1 tsk ingefära
1 tsk malda nejlikor
10 1/2 kaffekopp eller 700 gram vetemjöl

Gör så här:

Koka upp socker, sirap och vatten, lyft kastrullen av plattan. Rör i bikarbonaten. Häll det över smöret och kryddorna och rör tills det kallnat. Blanda i mjöl. Degen får stå över natten.

Ischoklad

200 gram ljus choklad
100 gram kokosfett

Gör så här:

Dela chokladen och smält den i vattenbad eller försiktigt i mikron. Lägg chokladen och kokosfett fördelad i små bitar tillsammans och låt det bli varmt. Rör om ibland så det blandar sig ordentligt. Häll smeten i ischokladformar. Ställ ischokladen svalt så snart som möjligt. Förpacka i plastburk. Förvaras i kylskåp.

Snöbollar (15-20 st)

100 gram vit choklad
1,25 deciliter kokos
knäppt 1 matsked pressad citron

Garnering:
Kokos, strössel eller florsocker

Gör så här:

Smält choklad i micron eller i vatten bad på spisen. Blanda i kokos och den pressade citronen. Smaka av. Ställ smeten svalt och låt den svalna något. Smeten får inte hinna stelna helt. Forma till små kulor. Förvara i kylan i burk med lock.

Knäck i micron

1 deciliter vispgrädde
1 deciliter strösocker
1 matsked smör
1 deciliter sirap
(10 stycken sötmandlar)

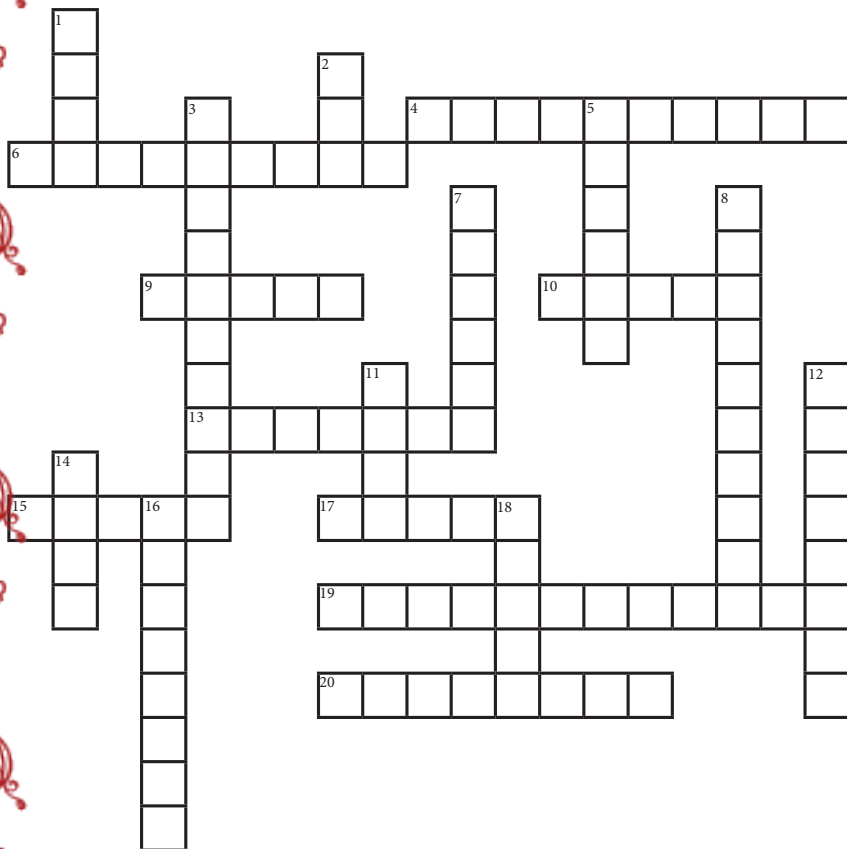
Gör så här:

Blanda grädde, sirap och socker i en skål som rymmer minst 1 1/2 liter. Ställ in i micron utan lock på full effekt. Ta ut och testa med termomentern som ska visa 122 (alt. ställ in micron på 122 grader om du kan det). Koka ev. ytterligare någon minut. Hacka mandeln och rör ner den och smöret i smeten. Fördela smeten i knäck-formar. Låt stelna och förvara i kyl.

Julkorsord

Vågrätt

- 4. Blir man snäll av
- 6. Julgodis
- 9. Fårskötare
- 10. Vingbeklätt väsen
- 13. Följde de tre vise männen
- 15. Kommer med klappar
- 17. Segt julgodis
- 19. Vill tomten kanske ha
- 20. Julfågel

Lodrätt

- 1. Juldjur
- 2. Hon har namnsdag på julafton
- 3. Tomtens medhjälpare
- 5. De fyra söndagarna före jul
- 7. Grisdal
- 8. Får den som varit snäll
- 11. Barrträd
- 12. 24:e december

Av: Stina Palm

JULGRANSKUL

1. Vad heter årets julkalender?
2. Vem har skrivit dikten Tomten?
3. Vem har namnsdag tjugondedag jul?
4. Varifrån kom Lucia?
5. Vilka tre kryddor ingår i pepparkaksdeg?
6. Vilka är de två kända ingredienserna i jultomten?
7. Vad heter Thailands huvudstad där många svenskar firar jul?
8. Från vilket språk blir den svenska översättningen på jultomten "julbocken"?

Svaren på de här frågorna hittar du i tidningens texter.

Facit finns på sidan 12.

Snabba frågor

1. Hur firar du jul?
2. Hur firar du nyår?
3. Vad är viktigast på julbordet?

CHRISTINA BERGSTRÖM

1. Jag firar julen med min familj och deras respektive och min pojkvän.
2. Äter mat, tittar på tolvslaget på tv och Jan Malmström.
3. Julskinkan!!!

KARIN EKLUND

1. Firar med barn och barnbarn.
2. Skålar in det nya året med fyrverkerier.
3. Kakor och godis.

NINA SUNDSTRÖM

1. Hemma i Härnösand.
2. Hemma i Härnösand.
3. Julkorv och köttbullar.

KICKI WESTLING

1. Hemma hos brorsan och hans tjej.
2. Hemma hos pojkvännen Göran.
3. Skinka, prinskorv, köttbullar och Janssons frestelse.

LENA JOHNSON

1. Firar jul med släkten.
2. Firar nyår med mitt gruppboende vid Östanbäcken.
3. All julmat. Jag älskar all julmat.

KATARINA WIGREN

1. Hemma hos mor och far och med min bror.
2. Jag blir hemma i Härnösand och firar nyår.
3. Skinka, varmrätter, prinskorvar.

MATS DIGNÉ

1. Med mina syskon och deras familjer.
2. Firar nyår med mamma.
3. Skinka, sill, lutfisk.

OLOF SKYTTNER

1. Klassisk jul med familjen. Julotta. Mycket rim och paket.
2. I glada vänners lag.
3. Sill och snaps. Men jag hatar rödbetssallad.

Intervjuerna gjorda av: Kristina Ersson

JULLÅTSFAVORITER

Mer jul - Adolphson o Falk

Do They Know It's Christmas - Band Aid

I'M DREAMING OF A WHITE CHRISTMAS - IRVING BERLIN

Låt mig få tända ett ljus – Siv Pettersson

Nu tändas tusen juleljus - Emmy Köhler

HIMLEN I MIN FAMN - CAROLA

Tänd ett ljus - Triad

Svar till Julgranskul

1. Tjuvarnas jul	5. Kanel, ingefära, nejlika
2. Viktor Rydberg	6. Malt och humle
3. Knut	7. Bangkok
4. Syrakusa (Sicilien)	8. Finska

JULKONSERT PÅ HÄRNÖSANDS TEATER

med Anna-Lotta Larsson, Göran Fristorp & Andreas Landegren

Den här julkonserten har varit på turné under flera år. Här i trakten främst i Stigsjö kyrka. Det är samma tre sångare/musiker men sedan skiljer det sig lite från år till år och från stad till stad. Det är framför allt julmusik, men även en del annat aktuellt från de medverkande.

I årets repertoar ingick bl. a. Himlen i min famn, Adams julsång* (framförd av Göran Fristorp), Tomtarnas julnatt, Halleluja (specialskriven svensk text för Anna-Lotta Larsson) och Deck the Halls.

Göran Fristorp

Kommer från Örebro. Han blev först känd som sångare och gitarrist i duon Malta (tillsammans med Claes af Geijerstam), som vann schlagerfestivalen i Sverige 1973 med låten "Sommaren som aldrig säger nej".

Andreas Landegren

Född 1978 i Sollentuna. Uppväxt i Växjö och bosatt i Stockholm.

Han började spela piano vid sju års ålder och har utbildat sig på musikgymnasium på Katedralskolan i Växjö, Fridhems folkhögskola i Svalöv och Kungliga musikhögskolan i Stockholm.

Anna-Lotta Larsson & Andreas Landegren.
Fotograf Peter Knutson

Övriga medverkande var härnösandskören Con Amore under ledning av Tove Jonsson.

Jag vill att julkonserterna ska innehålla bara julmusik, det var lite för blandat. Programblad hade även underlättat för mig när jag skrev det här. Men de kan det de gör och julmusiken är både traditionell och rolig.

* O helga natt

Anna-Lotta Larsson

Slog igenom 1980 som Anna i Värmlänningarna.

Anna-Lotta är född i Karlstad, men familjen flyttade snart, först till Luleå och sedan vidare till Öjebyn, 6 km norr om Piteå.

Text: Stina Palm

Tomten

Av Viktor Rydberg (1828-1895)

Midvinternattens köld är hård,
stjärnorna gnistra och glimma.
Alla sova i enslig gård
djupt under midnattstimma.
Månen vandrar sin tysta ban,
snön lyser vit på fur och gran,
snön lyser vit på taken.
Endast tomten är vaken.

Står där så grå vid ladugårdsdörr,
grå mot den vita driva,
tittar, som många vintrar förr,
upp emot månens skiva,
tittar mot skogen, där gran och fur
drar kring gården sin dunkla mur,
grubblar, fast ej det lär båta,
över en underlig gåta.

För sin hand genom skägg och hår,
skakar huvud och hätta,
"nej, den gåtan är alltför svår,
nej, jag gissar ej detta"
slår, som han plågar, inom kort
slika spörjande tankar bort,
går att ordna och pyssla,
går att sköta sin syssla.

Går till visthus och redskapshus,
känner på alla låsen,
korna drömma vid månens ljus
sommardrömmar i båsen;
glömsk av sele och pisk och töm
Pälle i stallet har ock en dröm:
krubban han lutar över
fylls av doftande klöver.

Går till stängslet för lamm och får,
ser hur de sova där inne,
går till hönsen, där tuppen står
stolt på sin högsta pinne.
Karo i hundbots halm mår gott,
vaknar och viftar svansen smått,
Karo sin tomte känner,
de äro goda vänner.

Tomten smyger sig sist att se
husbondfolket det kära,
länge och väl han märkt, att de
hålla hans flit i ära.
Barnens kammar han sen på tå
nalkas att se de söta små,
ingen må det förtycka:
det är hans största lycka.

Så har han sett dem, far och son,
ren genom många leder
slumra som barn; men varifrån
kommo de väl hit neder?
Släkte följde på släkte snart,
blomstrade, åldrades, gick – men vart?
Gåtan, som icke låter gissa sig,
kom så åter!

Tomten vandrar till ladans loft:
där har han bo och fäste
högt på skullen i höets doft,
nära vid svalans näste;
nu är väl svalans boning tom,
men till våren med blad och blom
kommer hon nog tillbaka,
följd av sin näpna maka.

Då har hon alltid att kvittra om
månget ett färdeminne,
intet likväl om gatan,
som rör sig i tomtens sinne.
Genom en springa i ladans vägg
lyser månen på gubbens skägg,
strimman på skägget blänker,
tomten grubblar och tänker.

Tyst är skogen och nejden all,
livet där ute är fruset,
blott från fjärran av forsens fall
höres helt sakta bruset.
Tomten lyssnar och, halvt i dröm,
tycker sig höra tidens ström,
undrar varthän den skall fara,
undrar var källan må vara.

Midvinternattens köld är hård,
stjärnorna gnistra och glimma.
Alla sova i enslig gård
gott intill morgontimma.
Månen sänker sin tysta ban,
snön lyser vit på fur och gran,
snön lyser vit på taken.
Endast tomten är vaken.

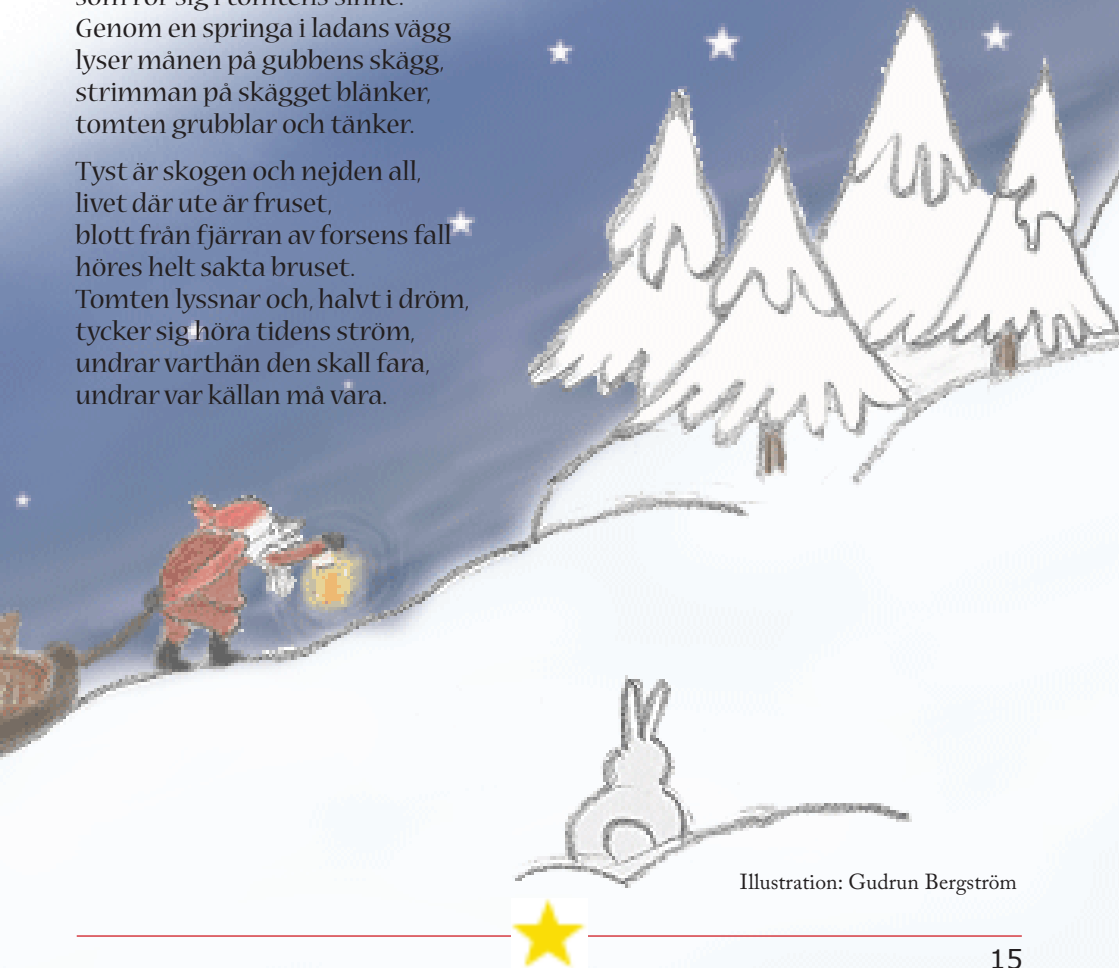

Illustration: Gudrun Bergström

Enligt folktron var den 13:e december en farlig natt eftersom många övernaturliga makter var i rörelse då. Man trodde även att djuren kunde tala under lucianatten. Alla julförberedelser skulle vara klara till luciadagen och det firade man med att äta och dricka lite extra. Även husdjuren fick extra foder.

Under den sista tiden med julianska kalenderräkningen, det vill säga innan den nuvarande gregorianska kalendern infördes under 1700-talet, inföll luciadagen samtidigt som vintersolståndet på norra halvklotet.

Omkring sekelskiftet 1900 etablerades en gemensam och allmänt spridd luciatradition i Sverige. Den moderna svenska luciatraditionen har troligen ett starkare ursprung i Västsverige, i Västergötland och Värmland. Därifrån har den spritt sig över hela Sverige.

Det moderna luciafirandet fick en skjuts när *Stockholms Dagblad* 1927 arrangerade en luciatävling med ett offentligt luciatåg i Stockholm. Seden fick därefter snabbt efterföljare över hela landet inte minst genom lokalpressens initiativ. 1973–1980 kröntes

Sveriges Lucia på Skansen, efter omröstning i tidskriften *Året Runt*. Luciakröningen på Skansen har sedan fortsatt med andra samarbetspartners.

Den största årliga luciakonserten äger rum i Globen i Stockholm, där *Adolf Fredriks musikklasser*, *Stockholms musikgymnasium* och *Stockholms läns blåarsymfoniker* spelar och sjunger. Detta luciatåg har bland annat blivit omnämnt i *Guinness Rekordbok* som världens största med över 1 200 medverkande.

Luciafrande på Syrakusa

I Syrakusa på Sicilien, där sankta Lucia är skyddshelgon och där man säger att Lucia kom ifrån, genomförs franden av heliga Lucia den 13 december samt i maj. För några år sedan började också en Lucia och några tärnor av svensk typ delta i sankta Lucias procession i Syrakusa. Helgonet Lucia är även populärt bland barn i vissa delar av nordöstra Italien, där hon ger presenter till snälla barn och kol till stygga barn.

Lussekatter

Begreppet Lussekatt hade från början inget att göra med Lucia, utan kommer från Lucifer, alltså djävulen. Det var i Tyskland på 1600-talet som seden med lussekatt kom till. Djävulen, i form av en katt, gav barn stryk, medan Jesus i form av ett barn delade ut bullar till snälla barn. För att hålla den ljusskygge djävulen borta färgades lussebullarna med det gula saffranet.

De ljusa bullarna ansågs skrämma bort Lusse, alltså Lucifer. Lussekatter har även kallats dövels- och dyvelkatter (djävukskatter).

I slutet av 1600-talet kom lussekatten till Sverige och mälardalslandskapen där de rika bakade och åt dem. Först på 1800-talet, när man i Sverige började fira Lucia, spreds lussekatten över hela landet och fick den folkliga koppling den har idag.

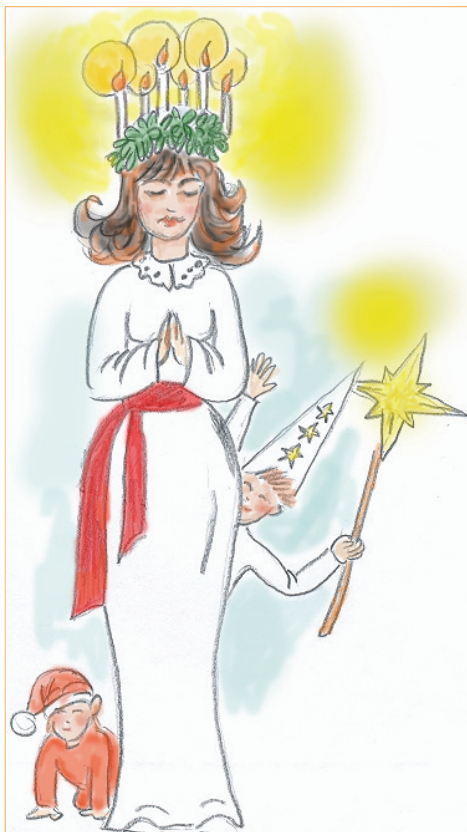

Illustration: Gudrun Bergström

Text: Stina Palm

Advent

Advent är de fyra söndagarna före jul, första advent är ofta sista söndagen i november eftersom 4:e advent är sista söndagen före julafton.

Ordet betyder väntan. Det man väntade på var Jesu födelse.

De fyra ljusen i adventsstaken symboliserar dessa fyra söndagar.

Advent kan också betecknas som början på julfirandet, eftersom många julpyrdnader ställs fram tills dess och en del bakar pepparkakorna innan det.

Trettondedag jul

Trettondedag jul infaller tretton dagar efter julafton, den 6 januari.

Det var den dagen de tre vise männen nådde fram till stallet i Betlehem. Detta efter att ha följt stjärnan som började lysa då Jesus föddes natten mellan julafton och juldagen.

Tjugondag jul

Tjugondag jul kallas ofta tjugondag Knut eftersom Knut har namnsdag. Dagen infaller tjugo dagar efter julafton, den 13 januari.

Det räknas som julens sista dag och det är den dagen man städar undan julen och har julgransplundring.

Text: Stina Palm

Glögg

Redan under antiken skapade greker och romare kryddat vin. Ordet glögg kommer från glödga som betyder uppvärma. Namnet syftar på tillverkningen där smält socker och cognac blandades.

Under 1800-talet började man serietillverka glögg. Det tillverkades både vinglögg och en starkare cognacsglögg. Glögg höll på att bli ett begrepp. Drycken började förknippas med jultraditionen. Det var så det hela började en gång i tiden.

Glögg bereds av vin och kryddor, till exempel sockerlag, russin, sötmandel, kanel, kardemumma, nejlikor samt ibland vanilj.

I Sverige dricker vi glögg från 1:a advent till tjugondag Knut. Det dricks cirka 5 miljoner liter glögg varje jul. Drycken skall serveras varm och ev. med skållade mandlar och russin.

Det finns speciella glöggmuggar och kärl, vanligtvis gjorda för värmeljus. Till glögg är det gott med pepparkakor och lussekatter. Det finns även alkoholfri glögg.

En del gör glöggen själv. Kryddorna ska då stå och dra i brännvin. Glögg ska serveras varm, men får inte kokas.

Text: Martin Risberg

Är det någon skillnad på julmust och påskmust?

Must introducerades på tidigt 1900-tal av Roberts i Örebro. Musten är alltså en drygt hundra år gammal tradition.

Receptet på drycken är hemligt. Malt och humle är i alla fall två ingredienser.

Julmusten kom till då bryggerierna ville ta fram ett alkoholfritt alternativ till öl. Vid jultider fylls hyllorna i mataffären med must. Vi svenskar dricker dessutom mycket must.

Vid jul går "Coca Cola"-konsumtionen ner ca 50%, istället dricker vi julmust.

I Sverige dricks det ca 45 miljoner liter julmust under december. Det innebär att svensken i genomsnitt dricker 5 liter under december.

För att bästa resultat ska uppnås bör musten lagras 1 år i ett mörkt rum.

Frågan är då om det är samma innehåll i jul- och påskmust. Vid en förfrågan meddelar bryggerierna att de flesta är bryggda enligt samma recept. Några har dock en mindre ändring i sina recept.

Läsken är en given dryck för yngre under jultider.

JULKALENDERN 2011

Julkalendern har titeln "Tjuvarnas jul". Årets julkalender kommer att utspelas i tidigt 1900-tal. Det blir en saga i Charles Dickens-anda.

I några av rollerna kommer vi att se Gustaf Hammarsten som spelar ficktjuven Kurre, i andra roller kommer vi att se Claes Malmberg och Elisabeth Carlsson.

Kalendern är skriven av Stefan Roos och Per Simonsson.

Kalendern utspelar sig i Stockholm och spelas in i äldre 1800-talslägenheter och på Skansen.

Handlingen kommer att kretsas kring ligan Klappnapparna. De planerar att stjäla varuhusets pengar mitt i julruschen. Kurre är stadens vassaste ficktjuv.

Kurre får besök av sin okända dotter Charlie på julaftons morgon. Nu får Kurre något att tänka på. Hur ska föräldraskapet kombineras med ligans verksamhet?

Charlie spelas av 9-åriga Tea Stjärne.

Text: Martin Risberg

ETT SISTA JULTIPS

Alternativt julfirande på Trägår'n

Café Trägår'n har öppet både julafton och juldagen så att ensamma ska kunna gå dit och träffas.

På julafton blir det julmat, tomten kommer med julklappar och så sjungs det julsånger.

Omslagsfotografi: Malin Stenberg